Norint nustatyti, kaip buvo supiltas geriausiai šiuo metu išlikęs pilies Š pylimas, jo viršuje, 39 m į R nuo pagrindinio pilies mūrinio pastato piliavietės, ŠR kampe, iškasta 2×5 dydžio perkasa. Jos gylis siekė iki 2 m. Pylimas supiltas iš lygiagrečių iki 0,3–0,4 m storio smėlio bei pilkos molingos žemės sluoksnių. Jokių radinių ir iki tol spėjamųjų mūrinių konstrukcijų, sutvirtinančių šį pylimą šioje vietoje, nerasta.

Baltadvario piliavietės tyrinėjimai leidžia spėti, kad piliavietė įkurta iki tol neapgyventoje vietoje, statyta apie XVI a. pr. (datavimas pagal keramiką ir pavienius koklių fragmentus), Š pylimas supiltas iš aplinkinių žemių, bet neturėjo papildomų mūro konstrukcijų. Ateityje vertėtų archeologinius tyrinėjimus atlikti didesniame plote, piliavietės P dalyje, bei ištirti spėjamųjų dvaro rūmų vietą prie Siesarties upelio.

Albinas KUNCEVIČIUS

Survey of the site of Baltadvaris ancient castle in 1999

In 1999, at the site of Baltadvaris ancient castle (Molėtai district), the area of 40 m^2 was investigated. Two trenches were investigated in the yard of the castle, and one trench was investigated in the territory of the southern hill-fort and in the northeastern corner of the site of the third main brick building. According to the results of the investigations the site of Baltadvaris ancient castle was founded in uninhabited territory and it was built in the early 16th century.

Birutė LISAUSKAITĖ

TRAKŲ PUSIASALIO PILIES TYRINĖJIMAI

1998 m. vasarą buvo tęsiami Trakų pusiasalio pilies Dominikonų koplytėlės ir vienuolyno restauravimo darbai, kurie buvo nutraukti 1989 m. Restauravimo darbų pradžioje buvo numatyta atkasti Dominikonų vienuolyno koplytėlės ir kairiojo vienuolyno fligelio PV sienos pamatus bei įrengti jų hidroizoliacijos sistemą.

Archeologiniai tyrinėjimai Trakų pilies Dominikonų bažnyčios centrinės navos teritorijoje ir prie kairiojo jos fligelio ar minėtojo fligelio patalpų rūsiuose nuo 1964 m. buvo atliekami labai fragmentiškai.

1964 m. spėjamojo vartų bokšto vietoje, gynybinio griovio ŠR pakraštyje, iškastas plotas, archeologinių tyrinėjimų vadovas A. Tautavičius.

Atlikti tyrinėjimai patvirtino spėjimą, kad šioje vietoje stovėjo bokštas. Jis buvęs keturkampis, dalis jo buvo gynybinės sienos išorėje. Taigi tai buvęs vienas labiausiai į gynybinių sienų išorę išsikišusių ir greičiausiai vienas iš 3 didžiausių pilies bokštų.

Pilies vartų padėtis buvo patogi ne tik besikuriančio miesto, bet ir tuo atžvilgiu, kad juos saugojo gili pilies fosa bei gretimi kampiniai bokštai pilies P sienos galuose.

Iš dabar turimų duomenų aišku, kad šis bokštas buvo nugriautas anksčiau negu prasidėjo Dominikonų bažnyčios statyba. Nugriovus bokštą, pilies fosa buvo iš dalies užpilta, dugnas išgrįstas akmenimis. Griovio kraštas sutvirtintas akmenų mūro sienele, kurios išliko 3,6 m aukščio dalis.

1970 m. prie Dominikonų bažnyčios PV bokšto P, PR ir PV sienų buvo atlikti archeologiniai tyrinėjimai (vadovė I. Jučienė). Iškastos 5 perkasos, siekiant nustatyti išlikusio mūro aukštį. 2,9–3,2 m gylyje nuo perkasos viršaus atsidengė akmeninis grindinys. Nustatyta, kad grindinys yra „vėlesnis negu XVII–XIX a. Dominikonų bažnyčios bokštas". Jis turėjęs tarnauti kaip nuogrinda ir apsaugoti bažnyčios pamatus nuo vandens. Be to, rasta XVIII–XIX a. koklių, butelių fragmentų. Tyrinėjimų metu nustatyta, kad bokštas sugriuvo XIX a. II pusėje. Prie bokšto ilgai buvo daržas.

1986–1988 m. tirta vienuolyno ir bažnyčios teritorija (vadovas G. Gendrėnas). 1986 m. buvo nukastas 2,5–3,0 m storio XIX a. sluoksnis. Vienuolyno kieme rasta iš akmenų sumūryta XIX a. siena bei su pilies bokštu siejamas mūro fragmentas. Kadangi tyrinėjimų programa neatitiko tyrinėjimų reikalavimų, 1986 m. tyrinėjimai kvalifikuoti kaip žvalgomieji ir parengta nauja kitų metų tyrinėjimų programa. 1987 m. rudenį buvo mechanizuotai iškasta žemė vienuolyno kieme – XIX–XX a. šiukšlės. Be to, nugriautas kontraforsas ties R vienuolyno korpusu. O žiemą pradėti valyti vakarinio korpuso pusrūsiai, atkastas gerai išlikęs XIX a. kiemo grindinys. Atlikus šiuos paruošiamuosius darbus, numatyta 1988 m. pradėti nuoseklius tyrinėjimus. Tuomet buvo ieškota P gynybinės pilies sienos už vienuolyno kairiojo fligelio bei Dominikonų bažnyčios presbiterijos liekanų. Taip pat tyrinėjimai vykdyti prie Dominikonų bažnyčios bokštų, valytos griuvenos. Tačiau tyrinėjimų ataskaitos ir radinių neišliko.

1989 m. vykdyti geologiniai tyrinėjimai, kurių metu buvo atliekama archeologinė priežiūra. Pagal šiuos tyrinėjimus nustatyta, kad fosoje supiltas iki 6,0 m storio sluoksnis. Taigi fosos dugnas turėtų būti Trakų ežerų lygyje. Kitais metais restauravimo ir konservavimo darbai buvo nutraukti, kartu nutrūko ir archeologiniai tyrinėjimai.

1998 m. archeologinių tyrinėjimų metu buvo atkastas Dominikonų vienuolyno ir koplytėlės V sienos pamatas ryšium su restauratorių vykdomais pamatų hidroizoliacijos darbais. Ištirtas 115 m² plotas. Nukasus viršutinį XX a. griuvenų ir šiukšlių sluoksnį, permaišyto sluoksnio apatiniame horizonte buvo rasta daug XVII–XIX a. keramikos, butelių fragmentų. Tai Trakų pavieto ir vaivadijos seimelių bei Dominikonų vienuolyno egzistavimo laikotarpio buitinės šiukšlės. Po šiuo sluoksniu rastas akmeninis Dominikonų vienuolyno pastato statybos laikotarpio grindinys. Jis galėtų būti datuotas XVIII a. pab. Tyrinėjimų metu atkastas šio grindinio 10 m² plotelis. Jis gerokai apnaikintas. Geriausiai išlikęs prie angos, vedančios į vienuolyno pusrūsį. Gali būti, kad tai lėmė ir šios angos – šviesliangio paskirtį. Išlikusios angos sienelės buvo išmūrytos vėliau negu vienuolyno pamato siena, t. y. ji buvo prakirsta. Sienelių pamatinė dalis skiriasi savo mūro technika ir nėra „surištos“ su vienuolyno pamato siena. Abejonių kelia ir tai, ar reikalingas šviesliangio sienelei 1,6 m gylio pamatas. Be to, vidinėje rūsio patalpoje prie angos išmūrytas didelis, platus skliautas.

Tyrinėjimų metu plote Nr. 1 rastas statinys yra kiek vėlesnis už grindinį ir atsiradęs XIX a. pr. Jis statytas išardžius akmeninį grindinį. Labai skiriasi vienuolyno pamatų ir šio statinio sienų mūro technika. Tai galėjęs būti vienuolyno 3,5×3,5 m dydžio priestatėlis, užfiksuotas žinomoje 1837 m. fotonuotraukoje.

Vienuolyno pamatai turi 1 m pločio cokolinį išplatėjimą, kurio viršuje rasta iki 20 cm storio kalkinė nuogrinda, analogiška rastoms pusiasalio pilies ŠV ir PV bokšte. Vienuolyno siena ir jos pamatas mūrytas iš raudonų plytų. Tik vienuolyno sienos 0,5–0,7 m pločio apatinė dalis mūryta iš akmenų. Sienos pamatui panaudoti kažkokio senesnio statinio pamatai. Vizualiai juos apžiūrėjus, mūro technika panaši į pilies laikotarpio statybą. Juo labiau kad, apžiūrėjus koplyčios rūsio sienų mūrą, randama seno mūro fragmentų.

Tyrinėjimų metu rastas mūrinės vidinės pilies P fosos sienelės fragmentas. Plačiau ji nebuvo tyrinėta, kadangi šiuo metu yra privačioje

teritorijoje.

1999 m. vykdytas antrasis 1998 m. archeologinių tyrinėjimų programos etapas. Atlikti tyrinėjimai Dominikonų koplytėlės rūsyje ir pusiasalio pilies teritorijoje tarp PV gynybinio bokšto ir vienuolyno kairiojo fligelio. Ištirtas 21,5 m^2 plotas. Taip pat nuvalytas akmeninis grindinys tarp vienuolyno korpusų, t. y. centrinės bažnyčios navos dalyje.

Griuvenos iš Dominikonų vienuolyno koplyčios rūsio apie 1989 m. buvo išvalytos be archeologo priežiūros beveik iki pat projektinio koplyčios rūsio grindų aukščio.

Koplyčios rūsyje, plote Nr. 1 ir šurfe Nr. 8, tyrinėti PV ir ŠV sienų pamatai. Jie kloti į iškastus natūraliame žvyro sluoksnyje griovius, mūryti iš lauko akmenų eilių ir raudonų plytų duženų.

Koplyčios PV sienoje, po nukritusiu mūro kiautu, rasta seno mūro fragmentų. Plytos 26, 5×16×8 cm dydžio. Dėl šio mūro datavimo reikalingi platesni architektūriniai tyrinėjimai.

Tyrinėjimų metu iškasus 7 šurfus, lokalizuota pilies P gynybinė siena tarp PV bokšto ir PV vienuolyno fligelio. Ji išlikusi ne visa 24,2 m atkarpoje, iki vienuolyno kairiojo fligelio išorinės sienos. Gynybinės sienos liekanų rasti nepavyko.

Gynybinės sienos, kaip ir kitų pilies statinių, griovimą bei ardymą galima sieti su XVII a. vidurio įvykiais. Pasibaigus karams su Rusija, Trakų miestas buvo stipriai sugriautas. Miestiečiai, bandydami jį atstatyti, ardė abiejų pilių mūrus.

1999 m. restauracinių darbų metu buvo visiškai nuvalytas XVIII a. pab. grindinys su kanalais bei vandens surinkimo duobe bažnyčios centrinės navos dalyje. Ši vandens šalinimo sistema surinkdavo, matyt, ne tik lietaus vandenį, bet ir paplavas iš virtuvių, buvusių vienuolyno pusrūsyje. Surinkto vandens šalinimo kanalai fosos vietoje buvo rasti dar 1989 m. archeologinių tyrinėjimų metu. Grindiniai išlikę labai fragmentiškai. Tačiau tai leidžia bent iš dalies rekonstruoti vandens surinkimo ir šalinimo sistemą.

1998 ir 1999 m. archeologinių tyrinėjimų metu rasta radinių: keramikos, stiklo fragmentų, pypkė ir metalo dirbinių. Jie perduoti saugoti į TIM archeologijos skyriaus saugyklas.

Birutė LISAUSKAITĖ

Investigations of the Trakai Peninsula Castle

In 1998-1999, in the territory of the Dominican Monastery and the Chapel of the Trakai Peninsula Castle, the area of 136,5 m² was investigated. The pavement of the Dominican Monastery and the building built later than the pavement, were uncovered. The building is supposed to have been an annexe to the monastery and it is also seen in the photo of 1837. The basement of Dominican Chapel was explored and the southern defensive wall between the southwestern tower and the southwestern wing of the monastery was localised.

VILNIAUS ŽEMUTINĖS PILIES VALDOVŲ RŪMŲ IR JŲ APLINKOS TYRINĖJIMAI

Egidijus OŽALAS

TYRINĖJIMAI Į PIETUS NUO VALDOVŲ RŪMŲ

1998–1999 m. buvo tęsiami tyrinėjimai į P nuo Valdovų rūmų. Tirtas apie 80 m² plotas. Tyrinėjimai vyko tarp ikigotikinio mūro M 25 ir P vartų bokšto liekanų, P korpuso vartų patalpos R išorėje. Ankstesnių tyrinėjimų metu 1,5 m gylyje buvo atkastas XVII a. I pusės akmeninis grindinys. Pastarųjų metų tyrinėjimai vyko nuardžius šį grindinį.

Ankstesnių tyrinėjimų metu palei P korpuso išorę buvo rasta apie 65 cm storio ir 6 m ilgio sienelė. Joje, prieš R patalpos P arką, taip pat buvo išmūryta arka. Tai greičiausiai yra pietinių vartų portalo aprėminimo, vaizduojamo XVIII a. rūmų piešiniuose, pamatai. Tyrinėjimų metu paaiškėjo, kad jie rėmėsi į ikigotikinių mūrų M 25B, o galbūt ir į M 25A liekanų viršų.

Mūrai M 25A ir M 25B, esantys į P nuo rūmų sienos, yra ankstesnės sienos M 25 kontraforsai. Po M 25A rastas rostverkas analogiškas medinėms konstrukcijoms, aptiktoms po M 25 1997 m. Rūmų P korpuso P sienos PV dalis pastatyta ant ikigotikinės sienos su kontraforsais M 25.

Tarp 1,5 m gylyje esančio akmeninio grindinio ir 4,5 m gylyje prasidedančios juodos durpingos žemės sluoksnio gausu supiltinių sluoksnių. Jie daugiausia iš smulkių ar stambių griuvenų.

Supiltiniuose sluoksniuose, nuo XVII a. pr. grindinio iki juodų žemių sluoksnio, randama XV–XVI a. radinių. Gausu čerpių (ypač plokštinių) ir keramikos fragmentų. Šiame sluoksnyje rasta apie 40 gotikinių figūrinių